

İstanbul Cemevi

17 Mayıs 2026

ALEVİ İNANÇ SİSTEMİ ve EĞİTİM FELSEFESİ

Değerli dostlar,

Alevilik eğitimi sizlerin de tahmin edeceğiniz gibi beni çok aşan bir konudur. Ben bugün bir eğitim modeli önermeyeceğim ama eğitimde neler olsa daha iyi olur konusunda görüşlerimi sizlerle paylaşacağım.

Öncelikle eğitim sorunlarımızı ele alırken yaşadığımız çevre ve o çevrede, o dönemdeki sosyal ilişkiler konusunu bir gözden geçirmemiz gerek.

İnsanoğlu Habil ve Kabil 'den bu yana hak, hukuk, adalet peşinde koşup duruyor. Zaman zaman önemli önderler ortaya çıkıyor ve daha adil ve daha barışçıl düzenler kurmaya çalışıyor, bu girişimlerden en başarılı olanlar Peygamberler olarak adlandırılıyor ve onların kurdukları düzenlere de DİN ya da İNANÇ diyoruz. Beklentimiz inançların insanoğlunu daha mutlu, daha adil düzenlere doğru götürebilmesi. Ancak insanoğlu içindeki hırsları ve benliği bir türlü yenemediği için savaşlar, çekişmeler, hak yemelerin de sonu gelmiyor. Denetimleri ve kontrol yöntemleri çok yavaş geliyor. Bugün artık kadınlar recm' edilmiyor ama maalesef çocuklar topluca öldürülüyor. Kölelik artık zincirli değil, görünür işkence azalmış ama para gibi bir habis aracın eziyeti devam ediyor.

Bu inanç sistemlerinin tarih içindeki gelişiminin son peygamberi Hz. Muhammed, son evresi İslam, İslam inancının en gelişmiş yorumu ise Alevilik.

Ancak inancı güç toplama aracı olarak kullananların sayısı hala inancı daha iyi bir toplumsal yaşamın anahtarı yapmaya çalışanlardan daha fazla olduğu için Alevilik mensupları çok dışlanmış, ezilmiş ve çok zulüm görmüş, yine de o dini yanlış anlayana teslim olmamış, inancından vazgeçmemiştir.

Tarih anlatmaya niyetim yok ama nereden ve nasıl geldiğimizi bilmeye ihtiyacımız olduğuna inanıyorum.

Aleviler İslam tarihi boyunca hep dışlanmış ve horlanmış ama inançlarını bir sonraki kuşağa aktarmayı bazen kanları ile, bazen akılları ile, eğitim gayretleri ile aktarmayı başarmışlardır. Dünyada bu kadar baskıya rağmen hala başını dik tutan inanç grubu sanırım çok azdır, belki de yoktur.

Bizim gösterdiğimiz bu başarı içinde bulunduğumuz zamanın ve sosyal ortamların tüm olumsuzluklarına rağmen bazen konuşarak, türkü söyleyerek, insanları severek, bazen asılarak, derimiz yüzülerek, katledilerek inancımızın temel esaslarını yitirmeden yine dostluk, barış, uyum, adalet yolunda yürümeye devam etmemiz olmuştur. Bunu nasıl başarmışız sorusunun bazı cevaplarını konuşmaya çalışacağız bu toplantıda.

Kısaca Aleviliğin Orta Asya' dan Ön Asya, Anadolu ve Balkanlar'a yolculuğunun bu günkü bölümünde nüfus yoğunluğu Türkiye'de birikmiş durumda. Komşu ülkelerde de daha küçük gruplar halinde Aleviler yaşıyor. Batı Avrupa 'ya 1960' lardan itibaren Türkiye 'den giden bir Alevi nüfus var, Anadolu ve Balkanlar'da yaşayan Aleviler ise kimliklerine sahip çıkma mücadelesi içinde. Bir yandan tırmanmakta olan köktendinci

İslam'ın baskıları ile, bir yandan İnsan Hakları ve İnanç Özgürlükleri mücadeleleri içinde var olma savaşlarını sürdürmeye çalışıyorlar.

Tabii böyle baskılar altında kimliğine sahip çıkmaya çalışmak hiç kolay bir iş değil, yerleşik olmayan bir sürekli göç düzeninde toplumsal eğitimin sürekliliğini sağlayacak en önemli iki unsur müzik ve edebiyat olmuştur. Toplumsal eğitim destanlar, nefesler ve melodi aracılığı ile kuşakların zihnine yerleşmiş ve geleneksel eğitim araçlarından yoksun olsa da "Kâmil İnsan" yetiştirme gayretleri çok başarılı sonuçlar üretmiştir. Kısaca eğitimin iyi ve doğru insan yetiştirmek amacına ulaşılmıştır.

O dönemlerin toplumsal düzeni "mürşit, pir, rehber, talip "zinciri ile güvence altına alınmış, musahiplik ve kirvelik aile sürekliliğinin güvenceleri olmuş, öbekler halinde yaşayan gruplarımız da "Ocak" düzeni içinde varlıklarını sürdürmüşler. Devlet baskısı arttığı zamanlar Aleviler kırsala yani kavga döğüşten uzak yerlere yerleşmeyi seçmişler ocaklar arası ilişkiler de ocaklar arası bir kademelendirme ile sağlanmıştır.

Tüm güçlülere, zaman zaman devlet, zaman zaman köktendinci İslam baskılarına rağmen bu düzen başarı ile sürdürülmüş, eğitim görevini ise Aşıklar ve Rehberler üstlenmiştir. Aşık yaşamı boyunca dolaşır, Alevi topluluğunun bilgilerini tazeler, haberlerini aktarır, gittiği yerde bugünkü seminerler gibi bilgilerini topluma aktarır ve toplumun bir anlamda medya ve halkla ilişkiler ihtiyacını büyük ölçüde sağlayan bir eğitim görevlisidir. Dede ya da Pir aşıklardan rahatsız olmaz, Aşık gelip gidici olduğu için onun ocakta kaldığı süreyi en iyi değerlendirmeye çalışır. Bilgi muhabbet ortamlarında aktarılır. Aşık genellikle tarihi iyi bilir, güncel olayların tarih içindeki olaylarla bağlarını kurar ve nefesleri ile toplumsal hafızayı canlı tutar. Rehber köyde yaşar ve her gün herkesle iletişim içindedir, dede bölgede yaşar ve kış aylarında taliplerin köylerinde uzun zaman geçirir, Zakir çoğunlukla köyde yaşar ve Aşıktan öğrendiklerini toplum ile paylaşır. Bu düzen içinde insan ilişkileri öylesine sıkı dokunmuştur ki, Alevi ortak ahlakı, Alevi felsefesi, adap ve erkânı kolaylıkla paylaşılır, insanların ortak toplumsal düzeni bozma imkanları pek de yoktur.

Peki sonra ne oldu? Bizler 1950'lerden itibaren kentlere göçmeye başladık. Rehber ve Pirden ayrı düştük, toplumsal ilişkilerimiz kopmaya başladı, kentlerde önce Alevi mahallelerinde bu düzene benzer bir sosyal yaşam kurmaya çalıştık ama sonunda bu kopuşlar çok arttı, o mahalleler Alevi mahallesi olmaktan çıktı, yap-sat bölgelerine dönüştü, örneğin pir İzmir'e yerleşti talip Adana 'da ya da İstanbul 'da kaldı. O düzeni sürdürme imkânı kalmadı. Aşık ve Zakir bulunmaz oldu, dinlediğini tekrar edemeyince nefeslerin eğitici özellikleri ve verdikleri bilgi bilinmez leşti. Alevi toplumu asimilasyon baskısı altında kaldı. Bir yandan da aynı dönemde ağır ağır gelişen köktendinci akımlar Alevilere baskıyı arttırmaya başladılar. 60'lardan itibaren Ortaca 'da başlayıp Kırıkhan, Hekimhan, Malatya, Sivas, Çorum ve Maraş katliamları ile 1978'e kadar süren bir karanlık dönem yaşandı. 12 Eylül 'den sonra Aleviler yavaş yavaş kurumsallaşma çabaları içine girdi, bazı dernekler kuruldu, bazı etkinlikler yapılamaya başladı ama 1993 MADIMAK geldi gündeme. Ardından Gazi Mahallesi ve Ümraniye olayları oldu. Aleviler hukuk içinde kendilerine bir yer aramaya başladılar ve belki de modern zamanların en yaygın ve en kansız SİVİL İTAATSİZLİK olayı gerçekleşti. Kanunda, kitapta yok olan Aleviler "biz buradayız" diye bir anda yüzlerce dernek ve onlarca vakıf kurdu, büyük kentlerde onlarca TÜRKÜ BAR açıldı, farklı farklı kentlerde sayısız Cemevi inşaatı başladı. Bu yasal olarak tanınmayan bir grubun sosyal olarak kabul süreci oldu.

Ancak unutmamak gerekir ki aynı dönem DİN DERSLERİ zorunlu hale geldi ve Alevi çocukları üzerindeki asimilasyoncu eğitimin baskısı her geçen gün biraz daha arttı. Aleviler bu baskının alternatifinin Cem evleri olacağına inanarak büyük bir hızla inşaat işlerine girişti. Ancak artık Aşık, Zakir, mürşit, pir, rehber birlikteliğini kurmak, kentlerdeki büyük Cem evlerinin idari işleri ile uğraşmak gibi yeni ve önemli sorunlarla karşılaşıldı ve Cem evleri idarecisi, Dernek başkanları gibi yeni bir grup daha oluştu. Bir yandan da medyada özgürlük ortamında Alevi müziği daha çok duyulur oldu. Biraz duyarlı Sünni kesim insanları bu müziğin etkisi ile Alevilik hakkında epeyi bilgi sahibi de oldu. Ancak elimizde Alevi tarih ve edebiyatına hâkim uzmanların yönettiği konservatuarlar, müzik okulları olmadığı için, toplumumuz da tiyatroya çok yakın olmadığı için Alevilik eğitimi görsel ve duyuşsal alanlara taşımak bence yeterli yoğunluğu yakalayamadı.

Bugün Cem evlerimizde bu eksiklerin farkına varıp bir şeyler yapmaya çalışan yönetici sayısı oldukça az ve biz bu sayının artmasını bekliyoruz. Bizim her bir **Menkıbemiz** bir veya birkaç operet, tiyatro üretebilecek tarihi ve insani vaka, destanlarımız opera ve balelere konu olabilecek zenginlikte renkli ama henüz yeteri kadar eğitilmiş insanımız yok, daha da ötesi yetişmiş insanlarımıza destek verecek bilinçte yönetimlerimiz yok denecek kadar az. Mesela Halk müziğindeki bu zenginliği kentlerimizde halkımıza ve dünyaya tanıtacak korolarımız nerede? ERDEBİL de MUHARREM orucunda KERBELA olayı üzerine kurgulanmış halk tiyatroları her sene hayata geçiyor, biz unuttuk bile. Sadece oruç tutuyoruz.

Özetle diyeceğim o ki Alevilik eğitimi ders kitabı gibi tarih veya coğrafya okuyarak, bir sosyoloğun gözlemlerini dinleyerek olmuyor, Alevi'ce yaşam içinde oluyor Alevilik eğitimi. Hz. Ali 'den adaleti ve insana saygıyı, İmam Cafer 'den bilimin önemini, İmam Hüseyin 'den inanç için yaşamını vermeyi, Pir Sultan 'dan dik durmayı, Teslim Abdal'dan ağacı, çiçeği sevmeyi, Aşık Veysel 'den uzun ince yolu birlikte öğrenecek bir ortamın oluşması için bütün gücümüzle çalışmalıyız.

Şimdi Alevilik eğitimi ile ilgili konularda biraz daha konuşmaya çalışacağım.

(Allah a cennete cehenneme inanmadan iyi olmak marifettir, öteki türlüş alışveriş oluyor. "Tasarlanan mekân", "algılanan mekân" ve "yaşanan mekân")

Doğan BERMEK

Alevi Düşünce Ocağı (ADO)

Dernek Başkanı